

SMS-АДТУЛІНА Ў МОЙКНАСЬЦІ СУСЪВЕТАЎ

Жылі-былі Яна і Ён. У літаратуры. Створаныя адно для аднаго, яны не маглі зблізіцца так, як гэта бывае ў жыцьці, бо жылі паводле законаў літаратуры, а літаратура ўсталявала паміж імі непераадольны мур. Упершыню такое адбылося ў античнасці зь Пірамам і Фісбаю. Закаханая пара можа зблізіцца або няхутка, або ніколі, бо ў адваротным выніку пачатак і фінал твору сальюцца, а паміж імі

ня будзе нічога. Паводле гэтага закону, які пазней назавуць тармажэннем або рэтардацыяй, створаныя ўсе клясычныя любоўныя гісторыі. (Калі каханье не дамінуе ў стасунках паміж Ёю ды Ім, а іх цікавіць іншае, прыкладам, пошук сэнсу жыцьця, дык гэта таксама праява рэтардацыі).

Пірам і Фісба знайшлі ў муры адтуліну і пачалі празъ яе перамаўляцца, пакуль іхняму шчасльцу не перашкодзіла львіца. Гэта быў першы ўзор каханья на адлегласці. Пазней разлучаныя літаратурныя героі кахаліся пры дапамозе ліставанья.

Вэртэр і Шарлёта, Лелія і Стэніо, Макар Дзевушкін і Варвара Дабрасёлава, Лявон Задума і Лёкса Далігойдава – усе гэтыя бед-

ныя людцы, героі твораў Гётэ, Жорж Санд, Дастаеўскага, Гарэцка-
га – спрабавалі процістаяць рэтардацыі пры дапамозе лістуванья.
І што ж у выніку? Мур заставаўся мурам, расколіна ў ім закрывалася,
а героі пакідалі твор, забіваючы або сябе, або свае лятункі. Яны не
хацелі зразумець, што аўтарам не патрэбны іхні альянс. Ён патрэбны
быў хіба сэнтымэнтальному чытачу, і з гэтай патрэбы вынікла чарада
любоўных раманаў з хэлпі-эндамі, героі якіх займаліся ўцёкамі з па-
важнай літаратуры ў маскульт.

Раман-лістуванье перажыў крызыс і затым быў зьнішчаны
стандартнымі сітуацыямі і пасажамі. Съмерць гэтую ў іранічнай
форме засьведчыў Максім Гарэцкі ў аповесьці “У чым яго крыўда?”

Закаханы Лярон Задума яшчэ здатны стварыць нестандартны тэкст-прызнаньне, але ягоная пасія Лёкса, гэтая цёмналеская Дульсынэя, адказвае летуценнаму герою гэтаксама, як тысячы іншых дульсынэй пачатку ХХ стагодзьдзя: “Рука мая пісала, ня ведаю – каму, а сэрцайка сказала, што міламу свайму. Пішу пісьмо ад скукі, ляці, пісьмо, майму міленькаму ў рукі”.

Выбух камунікацыяў разбурыў жыцьцёвую падставу для стварэння новых раманаў-ліставаньяў. Чалавек ХХІ стагодзьдзя развучыўся пісаць ад рукі, пагатоў любоўныя пасланьні.

Але выбух не разбурыў съцяну Пірама, і закаханыя па-ранейшаму шукаюць у ёй расколіну.

І вось лірычны герой Андрэя Хадановіча прызнаецца ў каханьні праз электронную пошту.

Драматургічныя героі SMS-п'ескі Алеся Анціпенкі і Аксаны Спрынчан “Дарога і Шлях” знаходзяць пасярэдніка ў абліччы сотовай сувязі.

Зноў Яна і Ён разводзяцца па абодва бакі муру моўкнасьці, знаходзяць у ім адтуліну і перамаўляюцца цераз яе пры дапамозе мабільных тэлефонаў. Старая-стара гісторыя, панове...

Імя герайні Паэтка, імя героя Філёзаф, і, у адпаведнасьці са сваімі амплюа, героі больш размаўляюць пра філязофію і літаратуру, чым пра каханье. Аднак жа ў зьяве 10 першага дзеянья герайні вырашае, што лепш размаўляць зь ім у ложку або

блукаючы ў незнаёмым будынку. Яшчэ яна марыць: “Знайсьці бараавічок з пазногцік, паклікаць Вас, прытуліцца, заплюшчыць вочы, а калі расплюшчыць – пабачыць незвычайна вялікі баравік”. (Вышэй я казаў пра тое, што нават у тым выпадку, калі Яна і Ён займаюцца пошукам сэнсу жыцьця, а не каханьня, у іх стасунках усё адно назіраецца рэтардацыя. Што мы і назіраем у SMS-п’есЦы).

Не бяруся съцвярджаць, што Алесь Анціпенка і Аксана Спрынчан маюць поўную падставу запатэнтаваць вынайдзены імі жанр, але дакладна такое вызначэнне п’есы мне не сустракалася. (Хаця героі сучасных драматургічных тэкстаў любяць балбатаць праз мабільныя тэлефоны і дасылаць адно аднаму SMS-кі.

Твор, постмадэрнавы паводле свайго аблічча, мае падабенства з п'есамі абсурду і доўжыць іх лінію ў літаратуры.

Менавіта абсурдысты ўводзілі ў п'есы пэrsанажы, чый рэальный ўдзел у дзеяньні апынаўся проблемным. Прыкладам, так было з Лысай съпявачкай з аднайменнай п'есы Эжэна Ёнэска. А тут у ліку “іншых асобаў” фігуруюць філёзафы Гракліт, Вэрнэр Гайзэнбэрг і Валянцін Акудовіч. Яны рэпрэзэнтаваныя сваімі цытатамі або алюзіямі на гэтых цытаты. На сцэне названых асобаў няма. (Хаця недзе ў пазасотовай прасторы яны, вядома, ёсьць).

У абсурдысцкай п'есе адываецца звужэньне харектару да амплюа, лейтматыву, знаку, рэчы – а пасля зынікаюць і апошнія съяды самога чалавека. Асоба анігілюеца.

Звужаецца і камунікатыўная прастора, у якой прысутнічаюць пэрсанажы.

Сытуацыю, у якую патрапілі Філёзаф і Паэтка, можна ідэнтыфікаваць як тыпова абсурдысцкую.

Натуральна, іх увесы час нешта аддаляе.

Прыкладам, Яна сядзіць у сваёй хаце каля вакна і глядзіць на поўню, а ён у аэрапорце Менск-2 зьбіраеца адляцець у Дусэльдорф.

Альбо Філёзаф знаходзіцца на ўсходзе сонца, а Паэтка на захадзе.

(Толькі мы ня верым ужо ў тое, што ў ХХІ стагодзьдзі, у эпоху звышкамунікацыі, людзей могуць падзяляць такія дробязі).

Дзеяньне зводзіць іх разам пры адным століку ў кавяні. І ўсё адно яны перакідваюцца тэлефоннымі пасланьнямі.

Слова, набранае Паэткаю, накіроўваецца ў яе мабільны тэлефон, ператвараецца ў сыгнал, які ляціць да спадарожніка, што накручвае колы над зямной куляй; адштурхнуўшыся ад яго, съпяшаецца назад, трапляе ў мабільнік да ейнага суразмоўцы, а затым празь ягоны зрок – у съвядомасць.

Героі абсурдысцкіх п'ес чым больш гаварылі, тым менш разумелі адно аднаго. Паміж героямі “Лысай съпявачкі” паразуменіне зьяўлялася толькі тады, калі яны выкрывалі бессэнсоўныя сказы або маўчалі.

Аўтары-абсурдысты даводзілі немагчымасць звыклай камунікацыі ў эпоху выбуху камунікацыі. Магчымасць традыцыйных людзкіх дачыненняў адабрала ў людзей цывілізацыя XX стагодзьдзя.

Філёзаф і Паэтка жывуць у варунках гіпэрцывілізацыі ХХІ стагодзьдзя. І з усіх магчымых контактаў яны абіраюць ня самы прости. (Ёсьць звесткі, што ён яшчэ і шкодны для здароўя). І я ня думаю, што гэта гіпэрцывілізацыя ХХІ стагодзьдзя паставіла іх у такія варункі. Гэта іх уласны выбар.

Яны съведама пусьцілі ў сваё жыцьцё трэцяга лішняга, імя якому – SMS.

SMS – гэта магчымасць спрычыніцца да космасу, хай сабе праз тое неадушаўлённае цела, што накручвае віткі над гэтай старэнькай плянэтай. (Хаця не сумніваюся і ў тым, што героі любяць проста сузіраць зорнае неба, як вучыў стары Кант).

SMS кладзе канец абсурдысцкай паняверцы і дае пачатак постмадэрнісцкай гульні, у якой слова, бы валян у бадміntonе, не затрымліваецца доўга на адным баку, а пералятае ад Філёзафа да Паэткі і наадварот.

SMS-гульня дае магчымасць выказаць у съціслай форме меркаваньне пра Адвечнае. Высьветліць, якая розніца паміж Дарогай і Шляхам.

Філёзаф кажа, што шлях вызначае той, хто ім ідзе.

Паэтка кажа, што шлях абірае Філёзаф, а дарогу дорыць яна.

Абмен рэплікамі пра Шлях і Дарогу паўтараецца ў фінале бадай што з люстронай дакладнасьцю, але ўжо зразумела, што і Шлях, і Дарога належаць у аднолькавай ступені ім абаім.

Розніца паміж Дарогай і Шляхам такая ж няпэўная і хісткая, што і паміж Філёзафам і Паэткай. Філёзаф філязафічны, а Паэтка паэтычная. Яна любіць вершаказаньні: “ВЕРШЫ ад Веры, а не ад ведаў, я імі вяршу сябе”. Філёзаф аддае перавагу сэнтэнцыям: “Калі ты злавіў птушку, пагрэй яе і адпусьці. Калі ты застрэліў зьвера, пакайся. Калі ты пакрыўдзіў чалавека, задумайся пра тое, ці быў ты справядлівы”. Гэтая іхняя творчая рознаскіраванасть як быццам бы надбудоўвае мур, створаны іхнымі ўласнымі высілкамі.

Але цягам дзеяньня Філёзаф пачынае гуляць словамі, а Паэтка – абстрактнымі паняткамі.

Філёзаф. Над Лунінцам лунаюць мроі тых, хто здольны ка-
хаць. Астатнія – не-прыСУТныя, ад-лучаныя ад СУТвы.

Паэтка. Лунаюць тыя, у каго Доля кахаць.

SMS-гульня вабіць магчымасцю афарыстычнага выказвань-
ня. Дыялёг паміж Філёзафам і Паэткаю перасыпаны дэфініцыямі,
мудраслоўямі, максымамі, формуламі.

“Сума жыцьця – крыж, жыцьцё – сума ўчынкаў, Учынак – маё-
я, што імкнеца паставіць сябе ў пэрспэктыву бясконцасці”, –
кажа Філёзаф.

“Паэты – гэта тыя, хто спрабуе ўратаваць слова. У змаганьні,
у якім рыфма точыцца крывёй”.

Спакуса абняць усё існае афарызмамі небясьпечная. Тэкст можа ператварыцца ў суцэльны цытатнік. Гэтага не здараецца, можа, таму, што SMS-простора, асвоеная Ёю ды Ім, прыватызаваная. Хоць дыдактычная структура ў творы прысутнічае.

Там, дзе афарызм або максыма, там і імкненьне прыстасаваць літаратуру да іншых мэтаў, апроч яе самой. А гэта значыць, што Філёзаф і Паэтка разам са сваімі стваральнікамі не памясьціліся і ў постмадэрнісцкай гульні, як не засталіся і ў фармаце абсурдысцкай драмы. SMS налева, SMS направа... Яны абжываюць камунікатыўную простору паміж Зямлёй і спадарожнікам і спрабуюць зрабіць яе ня толькі зъмястоўнай, але і беларусацэнтрычнай.

Гэты беларусацэнтрызм выклікае да жыцьця сымулякры Валянціна Акудовіча, часопісу “Паміж”, выдавецтва “Беларуская Энцыклапедыя”, Менску і Лунінца, а таксама жабак, прыязнасць да якіх настойліва дэкляруе аўтарка. SMS-прастора робіцца ня толькі абжытай і беларусацэнтрычнай, але і бадай што салённай. Але гэта ня йдзе ёй на шкоду.

То ж бо рэальная прастора паміж Зямлёй і яе спадарожнікамі надта зас্মечаная. Тут табе і касьмічны пыл, і тое съмецьце, што пакідаюць пасыля сябе першапраходцы космасу. А зірніце на SMS-прастору! Не пасыпела зъявіцца, а колькі ў ёй съмецьця, адкідаў цывілізацыі, рэкламнай пацярухі, папсовых мэлёдый. “Рука мая пісала...”

І раптам два беларускія аўтары, Алеся Анціпенка і Аксана Спрынчан, і два пэрсанажы, Філёзаф і Паэтка, напаўняюць гэтую прастору нечым людзкім, дзе я знайду і непраказанае пачуцьцё, і пульс думкі, і пранікненне ў пракаветныя нетры слова, і набліжэнне да бясформнай Вусьцішы, пра якую столькі кажа Валянцін Акудовіч. Сустрэліся ў гэтай паэзіі двое, пагаварылі пра ўсё на съвеце – ад сэнсу быцьця да жабак, і ўжо таму іх сустрэча нямарная, мяркую я.

Дык я завяршаю гэтую прадмову (велічыней з SMS-п'есКУ) такім самым манерам, як яны яе закончылі: пачатак адсутнасьці, канец прысутнасьці.

Пятро Васючэнка